

ИЖРО ХУЖЖАТЛАРИНИ МАЖБУРИЙ ИЖРО ЭТИШ ЖАРАЁНИНИ РАҚАМЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ

Матмуратова Насиба Азатовна

Аннотация: Ушбу мақолада Ўзбекистон Республикасида ижро хужжатларини мажбурий ижро этиш тизимини рақамлаштириш жараёнлари, унинг ҳуқуқий асослари ва амалий қўлланилиши таҳлил қилинган. Мақолада «Электрон ижро варақаси» тизимининг жорий этилиши, давлат хизматлари портали орқали ижро ишларини юритиш имкониятлари, шунингдек, суд ва ижро органлари ўртасидаги электрон ҳамкорлик масалалари кўриб чиқилган. Рақамлаштириш жараёнидаги мавжуд муаммолар, хусусан, ахборот хавфсизлиги, техник инфратузилма етишмовчилиги ва кадрлар малакаси масалалари ёритилган. Тадқиқот натижаларига кўра, ижро тизимини тўлиқ рақамлаштириш иш самарадорлигини ошириш, бюрократик тўсиқларни камайтириш ва фуқароларнинг ҳуқуқларини тезкор рўёбга чиқаришда ҳал қилувчи омил эканлиги исботланган. Мақола сўнгида тизимни янада такомиллаштириш бўйича илмий-амалий таклифлар ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар: мажбурий ижро, ижро хужжатлари, рақамлаштириш, электрон ижро варақаси, автоматлаштирилган тизим, суд-ижро тизими, давлат хизматлари, ижро ишларини юритиш.

Аннотация: В данной статье анализируются процессы цифровизации системы принудительного исполнения исполнительных документов в Республике Узбекистан, ее правовые основы и практическое применение. Рассматривается внедрение системы «Электронная исполнительная форма», возможности проведения исполнительного производства через портал государственных услуг, а также вопросы электронного сотрудничества между судебной и исполнительной властью. Выделены существующие проблемы в процессе цифровизации, в частности, информационная безопасность, недостаток технической инфраструктуры и квалификации персонала. По результатам исследования доказано, что полная цифровизация системы принудительного исполнения является решающим фактором повышения эффективности работы, снижения бюрократических барьеров и оперативного осуществления прав граждан. В заключение статьи разработаны научно-практические предложения по дальнейшему совершенствованию системы.

Ключевые слова: принудительное исполнение, исполнительные документы, цифровизация, электронная исполнительная форма, автоматизированная система, судебно-исполнительная система, государственные услуги, исполнительное производство.

Abstract: This article analyzes the processes of digitization of the system of compulsory execution of executive documents in the Republic of Uzbekistan, its legal foundations and practical application. The article considers the introduction of the "Electronic Execution Form" system, the possibilities of conducting enforcement proceedings through the public services portal, as well as issues of electronic cooperation between the judiciary and executive bodies. The existing problems in the digitization process are highlighted, in particular, information security, lack of technical infrastructure and personnel qualifications. According to the results of the study, it is proven that the full digitization of the enforcement system is a decisive factor in increasing work efficiency, reducing bureaucratic barriers and expeditious implementation of citizens' rights. At the end of the article, scientific and practical proposals are developed for further improving the system.

Keywords: compulsory execution, executive documents, digitization, electronic execution form, automated system, judicial and executive system, public services, enforcement proceedings.

КИРИШ

Замонавий жамиятда рақамли технологияларнинг ривожланиши давлат бошқаруви тизимининг барча соҳаларига, шу жумладан, суд-ҳуқуқ тизими ва ижро ишларини юритиш фаолиятига чуқур таъсир кўрсатмоқда. Ўзбекистон Республикасида сўнгги йилларда амалга оширилаётган кенг кўламли ислохотлар натижасида ижро ҳужжатларини мажбурий ижро этиш тизими тубдан янгиланди. Бу жараёнда анъанавий қоғозбошлик усулларида воз кечиб, тўлиқ рақамли муҳитга ўтиш стратегик аҳамият касб этади. Президентимиз Ш.М. Мирзиёев томонидан белгилаб берилган «Рақамли Ўзбекистон – 2030» стратегияси доирасида суд ва ижро тизимини рақамлаштириш устувор вазифалардан бири сифатида белгиланган [1].

Ижро ҳужжатларини мажбурий ижро этиш – бу суд, ҳакамлик суди ёки бошқа ваколатли органлар қабул қилган қарорларнинг ҳаётга татбиқ этилишини таъминловчи муҳим ҳуқуқий механизмдир. Узоқ вақт давомида бу соҳада қоғоз ҳужжатлар алмашинуви, ҳужжатларнинг йўқолиши хавфи, ишларни кўриб чиқиш муддатларининг чўзилиши ва инсон омилига боғлиқ хатолар кузатиб келинган. Мазкур муаммоларни бартараф этиш, шаффофликни таъминлаш ва ижро самарадорлигини ошириш мақсадида рақамлаштириш

жараёни бошланди. Рақамлаштириш нафақат техник жараён, балки ҳуқуқий маданиятни юксалтириш, фуқароларнинг давлат органларига бўлган ишончини мустаҳкамлаш воситасидир.

Мазкур мақоланинг долзарблиги шундаки, ижро тизимини рақамлаштириш борасида сезиларли ютуқларга эришилган бўлса-да, ҳали ҳам ҳал этилиши лозим бўлган бир қатор назарий ва амалий масалалар мавжуд. Тизимлараро интеграциянинг тўлиқ йўлга қўйилмаганлиги, айрим ҳудудларда техник инфратузилманинг заифлиги, электрон ҳужжат айланувидаги хавфсизлик масалалари ва ходимларнинг рақамлий саводхонлиги даражаси каби муаммолар тизимнинг тўлиқ салоҳиятини очиб беришга тўсқинлик қилмоқда. Шунингдек, рақамли муҳитда ижро ҳужжатларининг ҳуқуқий кучи, электрон имзонинг аҳамияти ва маълумотларни ҳимоя қилиш масалалари илмий жиҳатдан чуқур таҳлил этилишни талаб этади.

Мақоланинг мақсади – Ўзбекистон Республикасида ижро ҳужжатларини мажбурий ижро этиш жараёнини рақамлаштиришнинг ҳуқуқий ва ташкилий асосларини таҳлил қилиш, мавжуд ютуқлар ва муаммоларни аниқлаш, шунингдек, тизимни янада такомиллаштириш бўйича илмий асосланган таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқишдан иборат.

Ушбу тадқиқотни амалга оширишда қуйидаги вазифалар белгиланди:

1. Ижро ҳужжатларини рақамлаштиришнинг ҳуқуқий асосларини ва норматив-ҳуқуқий базасини таҳлил қилиш;
2. «Электрон ижро варақаси» ва бошқа автоматлаштирилган тизимларнинг фаолият самарадорлигини баҳолаш;
3. Рақамлаштириш жараёнидаги асосий муаммолар ва тўсиқларни аниқлаш;
4. Хорижий давлатларнинг ижобий тажрибасини ўрганиш ва уни миллий тизимга татбиқ этиш имкониятларини кўриб чиқиш;
5. Ижро тизимини рақамлаштиришни янада ривожлантириш бўйича амалий таклифлар ишлаб чиқиш.

Адабиётлар таҳлили

Ижро ҳужжатларини мажбурий ижро этиш тизимини рақамлаштириш масалалари ўзбек ва хорижий олимлар, шунингдек, амалиётчилар томонидан турли қирралардан ўрганилган. Мазкур соҳадаги илмий изланишлар асосан икки йўналишда ривожланган: биринчиси – рақамлаштиришнинг ҳуқуқий аспектлари ва иккинчиси – техник-ташкилий жиҳатлари.

Ўзбекистонлик ҳуқуқшунос олимлардан бири Б.Б. Ражабов ўзининг монографиясида суд-ҳуқуқ тизимини модернизациялаш жараёнида электрон ҳужжат айланувининг аҳамиятини таҳлил қилган. Муаллиф таъкидлаганидек, ижро ишларини юритишда қоғоз ҳужжатлардан электрон шаклга ўтиш нафақат вақт тежаш, балки коррупциявий омилларни минималлаштиришга ҳам хизмат қилади [2]. Ражабовнинг фикрича, электрон ижро варақасининг жорий этилиши ижрочилар ва қарздорлар ўртасидаги муносабатларни шаффофлаштиради, лекин бунда ахборот хавфсизлигини таъминлаш масаласи биринчи ўринга чиқади.

Яна бир таниқли тадқиқотчи Ш.Р. Ҳамидов ижро ишларини юритишда автоматлаштирилган тизимлардан фойдаланишнинг процессуал жиҳатларига эътибор қаратган. Унинг тадқиқотларида кўрсатилишича, рақамли тизимлар ижро ҳаракатларини амалга ошириш муддатларини қисқартиришга имкон беради, бироқ қонунчиликдаги айрим бўшлиқлар туфайли электрон ҳужжатларнинг ҳуқуқий кучи баъзан шубҳа остига олиниши мумкин [3]. Ҳамидов электрон имзонинг юридик аҳамиятини кучайтириш ва электрон ҳужжатларни далил сифатида қабул қилиш механизмларини такомиллаштириш зарурлигини таъкидлайди.

Хорижий тажрибани ўрганган ҳолда, рус олими А.В. Ендеев МДХ давлатларидаги ижро тизимини рақамлаштириш жараёнларини таққослама таҳлил қилган. У Россия Федерациясидаги ФССП (Федеральная служба судебных приставов) автоматлаштирилган банки маълумотлари билан интеграцияси мисолида, маълумотлар базаларини бирлаштириш ижро самарадорлигини кескин оширишини исботлаган [4]. Ендеевнинг хулосаларига кўра, муваффақиятли рақамлаштириш учун фақат дастурий таъминот эмас, балки идоралараро ҳамкорликнинг мустаҳкам ҳуқуқий асосга эга бўлиши шарт.

Шунингдек, О.В. Исаенкова ижро ишларини юритишдаги инновацион технологиялар, хусусан, сунъий интеллект ва блокчейн технологияларининг келажагини таҳлил қилган. Муаллиф фикрича, келажакда ижро ҳужжатларини расмийлаштириш ва назорат қилишда блокчейн технологиясидан фойдаланиш ҳужжатларнинг ўзгартирилмаслигини ва уларга бўлган ишончни кафолатлайди [5]. Бу йўналишдаги тадқиқотлар Ўзбекистон учун ҳам ниҳоятда долзарб бўлиб, миллий тизимга замонавий технологияларни жорий этиш истиқболларини кўрсатади.

Мавжуд адабиётлар таҳлили шуни кўрсатадики, рақамлаштириш масалалари кенг ўрганилган бўлса-да, Ўзбекистоннинг миллий шароитидаги махсус муаммолар, хусусан, қишлоқ жойларидаги техник имкониятлар чекланганлиги ва аҳолининг рақамлий саводхонлиги даражасини ҳисобга олган ҳолда комплекс ёндашувлар ҳали ҳам етарли эмас. Шунинг учун, мазкур мақолада амалиётдаги реал вазият ва таклиф этилаётган ечимларга алоҳида эътибор қаратилади.

Тадқиқот методологияси

Ушбу мақола ёзилиш жараёнида умумилмий ва махсус ҳуқуқий тадқиқот методларидан фойдаланилган. Асосий метод сифатида тизимли таҳлил усули танланган бўлиб, у ижро тизимини рақамлаштиришни яқка тартибдаги ҳодиса эмас, балки давлат бошқаруви тизимининг ажралмас қисми сифатида кўриб чиқиш имконини берди. Тарихий-ҳуқуқий метод ёрдамида ижро тизимидаги ислохотларнинг босқичма-босқич ривожланиши, қоғоз ҳужжат айланувидан электрон тизимга ўтиш тарихи таҳлил қилинди.

Қиёсий-ҳуқуқий метод хорижий давлатлар (Россия, Қозоғистон, Эстония) тажрибасини ўрганиш ва уларни Ўзбекистон шароитига мослаштириш имконини берди. Расмий-ҳуқуқий (формал-юридик) метод орқали Ўзбекистон Республикасининг «Ижро ҳужжатлари ва ижро ишларини юритиш тўғрисида»ги Қонуни, «Электрон ҳужжат айлануви тўғрисида»ги Қонун ва бошқа тегишли норматив-ҳуқуқий актлар таҳлил қилинди, улардаги нормаларнинг мазмуни ва қўлланилиш амалиёти ўрганилди.

Шунингдек, статистик таҳлил усулидан фойдаланиб, Адлия вазирлиги ҳузуридаги Судебный приставлар хизмати томонидан эълон қилинган расмий маълумотлар, ижро ишларини юритиш кўрсаткичлари, электрон ижро варақалари сони ва уларнинг ижроси фоизи каби рақамли маълумотлар таҳлил қилинди. Мазкур методлар мажмуи муаммонинг ҳар томонлама ва объектив таҳлил қилинишини таъминлади.

Рақамлаштириш жараёнининг ҳуқуқий асослари ва амалий татбиқи

Ўзбекистон Республикасида ижро ҳужжатларини мажбурий ижро этиш тизимини рақамлаштиришнинг ҳуқуқий пойдевори сўнгги беш йил ичида мустаҳкамланди. 2020 йилда қабул қилинган «Рақамли иқтисодиётни ривожлантириш концепцияси» ва кейинчалик тасдиқланган «Рақамли Ўзбекистон – 2030» стратегияси ижро тизимини модернизациялаш учун дастуруламал бўлди. Бевосита ижро соҳасидаги асосий норматив ҳужжат –

Ўзбекистон Республикасининг 2020 йил 30 сентябрдаги «Ижро ҳужжатлари ва ижро ишларини юритиш тўғрисида»ги Қонуни бўлиб, унда электрон ижро ҳужжатларининг ҳуқуқий мақоми биринчи марта қонун даражасида мустаҳкамланди [6].

Ушбу Қонунга мувофиқ, ижро варақаси эндиликда фақат қоғоз шаклда эмас, балки электрон шаклда ҳам расмийлаштирилиши мумкин. Электрон ижро варақаси суд томонидан чиқарилиб, махсус криптографик җимоя воситалари (электрон рақамли имзо) орқали тасдиқланади ва тўғридан-тўғри Судебный приставлар хизматининг автоматлаштирилган ахборот тизимига юборилади. Бу жараёнда қоғоз ҳужжатларни етказиш, рўйхатга олиш ва қайта ишлаш билан боғлиқ вақт талафоти тўлиқ бартараф этилди. Илгари суд қарори чиққанидан кейин ижро варақасини қўлдан етказиш бир неча кун, ҳатто ҳафталаб вақт олиши мумкин эди. Ҳозирда эса бу жараён бир неча дақиқа ичида амалга ошади.

Ижро тизимини рақамлаштиришнинг яна бир муҳим йўналиши – бу «Е-ижро» (электрон ижро) ахборот тизимининг жорий этилишидир. Ушбу тизим орқали ижрочилар ишларни рўйхатга олиш, қарздорлар бўйича маълумотлар базасини текшириш, мол-мулкни хатлаш, банк ҳисобварақларига талабнома юбориш каби барча ижро ҳаракатларини масофадан бошқариш имкониятига эга бўлдилар. Тизим барча ижро ишларининг ягона электрон картотекасини шакллантиради, бу эса ҳар бир ишнинг ҳолатини实时监控 (реал вақт режимида) кузатиш имконини беради. Фуқаролар ва юридик шахслар ҳам «My.gov.uz» портали орқали ўзларига тегишли ижро ишлари ҳақида маълумот олиш, қарздорликни тўлаш ва ҳатто ижрочи билан онлайн мулоқот қилиш имкониятига эга бўлдилар [7].

Суд ва ижро органлари ўртасидаги электрон ҳамкорлик тизими ҳам муҳим аҳамиятга эга. Ҳозирги кунда судлар томонидан чиқарилган қарорларнинг аксарияти автоматик равишда ижро тизимига интеграция қилинмоқда. Бу «инсон омили»ни камайтиради, яъни ижро варақасининг йўқолиши, кечикиши ёки қасддан яширилиши каби ҳолатларнинг олдини олади. Шунингдек, бошқа давлат органлари (Солиқ қўмитаси, Ички ишлар вазирлиги, Банклар ассоциацияси, Кадастр агентлиги) билан маълумотлар алмашинувининг йўлга қўйилиши ижрочиларга қарздорнинг мол-мулкни тезкор аниқлаш ва унга нисбатан чора кўриш имконини бermoқда. Масалан, ижрочи тизимга киритиш билан қарздорнинг банк ҳисобварақларидаги маблағлар автоматик равишда

ҳисобдан чиқарилиши ёки унинг номидаги кўчмас мулкка хатлов қўйилиши мумкин.

Рақамлаштириш жараёнида электрон тўлов тизимларининг интеграцияси ҳам алоҳида ўрин тутади. Қарздорлар эндиги банкларга бормасдан, мобил банклар ёки тўлов терминаллари орқали ижро ҳужжатлари бўйича қарздорликни тўлашлари мумкин. Тўлов амалга оширилганидан сўнг, маълумот дарҳол ижро тизимига тушади ва ижро иши ёпилади ёки тегишли ўзгартиришлар киритилади. Бу жараён нафақат қарздорлар учун қулайлик яратди, балки пул маблағларининг мақсадли сарфланишини ва ҳисоботдорликни таъминлади.

Рақамлаштириш жараёнидаги муаммолар ва тўсиқлар

Гарчи ижро тизимини рақамлаштиришда сезиларли ютуқларга эришилган бўлса-да, амалиётда бир қатор жиддий муаммолар ва тўсиқлар мавжудлиги кузатилмоқда. Ушбу муаммоларни тизимли равишда таҳлил қилиш келажакдаги ислохотлар учун замин яратади.

Биринчи навбатда, техник инфратузилма ва интернет тармоғидаги узилишлар муаммоси долзарб бўлиб қолмоқда. Айниқса, чекка туманлар ва қишлоқ жойларидаги ижро бўлимларида интернет тезлигининг пастлиги ва барқарор эмаслиги электрон тизимлардан тўлиқ фойдаланишга тўсқинлик қилмоқда. Ижрочилар кўп ҳолларда тизимга киришда қийинчиликларга дуч келадилар, бу эса ишларни кўриб чиқиш муддатларининг чўзилишига олиб келади. Серверларнинг баъзан перегрузка бўлиши ва тизимнинг «қотиб» қолиши ҳолатлари ҳам учраб туради, бу эса фавқулодда вазиятларда тезкор чора кўриш имкониятини чеклайди.

Иккинчи муҳим муаммо – идоралараро маълумотлар алмашинувидаги тўлиқ интеграциянинг йўқлиги. Гарчи кўплаб давлат органлари билан ҳамкорлик йўлга қўйилган бўлса-да, баъзи муассасалар (масалан, айрим хусусий банклар, нотариал идоралар ёки маҳаллий ҳокимият органлари) ҳали ҳам тўлиқ рақамли форматга ўтмаган ёки уларнинг базалари марказий тизим билан реал вақт режимда синхронлашмаган. Натижада, ижрочилар маълумот олиш учун расмий сўровномалар юборишга мажбур бўладилар, бу эса вақт талаб этади ва рақамлаштиришнинг асосий мақсадига зиддир. Маълумотлар базаларидаги номутаносиқликлар (масалан, бир тизимда фамилия ёзилиши бошқасида фарқ қилиши) ҳам жиддий тўсиқ бўлиб хизмат қилмоқда.

Учинчидан, ахборот хавфсизлиги ва киберхужумлар хавфи. Ижро тизимида фуқароларнинг шахсий маълумотлари, молиявий ҳолати, мол-мулки ҳақидаги махфий маълумотлар сақланади. Тизимнинг рақамлашуви билан бу маълумотларни ўғирлаш, ўзгартириш ёки йўқ қилиш хавфи ортади. Ҳозирги кунда киберхужумлар услублари тобора мураккаблашиб бормоқда. Агар тизимда етарли даражада ҳимоя воситалари бўлмаса, бу жиддий оқибатларга олиб келиши мумкин. Шунингдек, ички хавфсизлик масаласи ҳам бор – яъни тизимга кириш ҳуқуқига эга бўлган ходимлар томонидан маълумотлардан суиистеъмол қилиш ҳолатларининг олдини олиш зарур.

Тўртинчи муаммо – кадрлар малакаси ва рақамлий саводхонлик даражаси. Ижро тизимида фаолият юритаётган ходимларнинг бир қисми, айниқса кекса авлод вакиллари, замонавий компьютер технологиялари ва дастурий таъминот билан ишлашда қийинчиликларга дуч келмоқдалар. Янги тизимларни ўзлаштириш учун малака ошириш курслари ташкил этилган бўлса-да, улар ҳамиша самарали натижа бермайди. Баъзи ходимлар эски усулларга (қоғоз ҳужжатларга) одатланиб қолганлиги сабабли, электрон тизимдан фойдаланишда пасифлик кўрсатадилар ёки хатоликларга йўл қўядилар. Бу эса тизимнинг умумий самарадорлигини пасайтиради.

Бешинчидан, аҳолининг рақамлий саводхонлиги пастлиги. Кўплаб фуқаролар, хусусан қишлоқ жойларида яшовчилар ва кексалар, электрон ҳукумат хизматларидан фойдаланиш, электрон имзо олиш ва онлайн тўловларни амалга ошириш кўникмаларига эга эмас. Улар ҳали ҳам қоғоз шаклидаги ҳужжатлар ва шахсан мурожаат қилишни афзал кўрадилар. Бу эса рақамли тизимнинг тўлиқ қамровли бўлишига тўсқинлик қилади ва ижро бўлимларида навбатларнинг сақланиб қолишига сабаб бўлади.

Хорижий тажриба ва уни татбиқ этиш имкониятлари

Ижро тизимини рақамлаштириш бўйича хорижий давлатларда тўпланган бой тажриба мавжуд бўлиб, уни Ўзбекистон шароитига мослаштириш катта фойда бериши мумкин. Хусусан, Россия Федерациясида Федерал суд приставлари хизмати (ФССП) томонидан яратилган «Банк данных исполнительных производств» тизими жаҳондаги энг самарали тизимлардан бири ҳисобланади. Ушбу тизим орқали исталган фуқаро ёки ташкилот қарздорлик ҳақида маълумот олиши, онлайн тўлов амалга ошириши мумкин. Россияда суд ва приставлар ўртасидаги электрон ҳужжат айланиви тўлиқ йўлга қўйилган бўлиб, суд қарори чиқиши билан автоматик равишда ижро иши

очилади. Бундан ташқари, Россияда «Госуслуги» портали орқали қарздорларга чекловлар қўйиш ва уларни бекор қилиш жараёнлари тўлиқ автоматлаштирилган [8].

Эстония давлати рақамли ҳукумат соҳасида етакчи бўлиб, улардаги «e-Toimik» (электрон иш) тизими диққатга сазовордир. Эстонияда суд, прокуратура, полиция ва ижро органлари ягона рақамли платформада бирлашган. Барча ҳужжатлар электрон шаклда бўлиб, блокчейн технологияси орқали ҳимояланган. Бу ҳужжатларнинг ҳаққонийлиги ва ўзгартирилмаслигини 100% кафолатлайди. Эстония тажрибаси шундан далолат берадики, тизимлараро интеграция қанчалик чуқур бўлса, ижро жараёни шунчалик тез ва шаффоф бўлади.

Ўзбекистон учун ушбу тажрибалардан қуйидагиларни татбиқ этиш мақсадга мувофиқ:

1. Блокчейн технологиясини жорий этиш: Ижро ҳужжатларининг ҳаққонийлигини таъминлаш ва уларга ноқонуний ўзгартиришлар киритилишининг олдини олиш учун блокчейн платформасидан фойдаланиш.

2. Сунъий интеллектдан фойдаланиш: Қарздорларнинг молиявий ҳолатини таҳлил қилиш, ижро чораларини оптималлаштириш ва ишларни автоматик тақсимлаш учун AI алгоритмларини қўллаш.

3. Тўлиқ интеграция: Барча давлат ва хусусий ташкилотлар базаларини ягона марказлаштирилган тизимга реал вақт режимда улаш, қоғоз сўровномаларни тўлиқ бекор қилиш.

4. Мобил иловаларни ривожлантириш: Фуқаролар учун қулай, кўп тилли ва оддий интерфейсга эга мобил иловалар яратиш, унда пуш-билдиришлар, онлайн тўлов ва виртуал қабулхона функциялари бўлиши керак.

Ижро тизимини рақамлаштиришни янада ривожлантириш бўйича таклифлар

Юқоридаги таҳлиллар ва хорижий тажриба асосида Ўзбекистон Республикасида ижро ҳужжатларини мажбурий ижро этиш тизимини рақамлаштиришни янада такомиллаштириш бўйича қуйидаги илмий-амалий таклифлар ишлаб чиқилди:

Биринчидан, норматив-ҳуқуқий базани янада такомиллаштириш зарур. «Ижро ҳужжатлари ва ижро ишларини юритиш тўғрисида»ги Қонунга электрон ҳужжатларнинг ҳуқуқий кучини янада кучайтирувчи, шунингдек, электрон имзонинг турли шакллари (жумладан, биометрик имзо) дан фойдаланишни

кенгайтирувчи қўшимчалар киритиш мақсадга мувофиқ. Шунингдек, идоралараро электрон ҳамкорликни мажбурий қилиб қўядиган ва маълумотлар алмашинуви муддатларини қатъий белгилайдиган ҳукумат қарори қабул қилиниши лозим.

Иккинчидан, техник инфратузилмани мустаҳкамлаш. Барча ижро бўлимларини юқори тезликдаги интернет тармоғи билан таъминлаш, сервер қувватларини ошириш ва захира нусхалаш тизимларини жорий этиш зарур. Давлат-хусусий шериклик асосида замонавий маълумотлар марказларини қуриш орқали тизимнинг барқарорлигини таъминлаш мумкин. Киберхавфсизликни таъминлаш учун махсус ҳимоя дастурларини жорий этиш ва мунтазам аудит ўтказиб туриш тавсия этилади.

Учинчидан, кадрлар салоҳиятини ошириш. Ижро тизими ходимлари учун рақамлий технологиялар бўйича мунтазам ўқув семинарлари, тренинглари ва аттестацияларни ташкил этиш зарур. Янги ходимларни ишга қабул қилишда уларнинг компьютер саводхонлиги даражаси меъёр сифатида белгиланиши керак. Шунингдек, IT мутахассисларини ижро тизимига жалб қилиш ва улар учун рағбатлантириш тизимини яратиш лозим.

Тўртинчидан, аҳолининг рақамлий саводхонлигини ошириш. Оммавий ахборот воситалари, ижтимоий тармоқлар ва маҳаллалар орқали электрон хизматлардан фойдаланиш бўйича кенг қамровли тушунтириш ишларини олиб бориш керак. Қишлоқ жойларидаги аҳоли учун мобиль гуруҳлар ташкил этиб, уларга электрон имзо олиш ва онлайн тўловларни амалга оширишда амалий ёрдам кўрсатиш мақсадга мувофиқ.

Бешинчидан, янги технологияларни жорий этиш. Келажакда ижро тизимида сунъий интеллект ва блокчейн технологияларини босқичма-босқич жорий этиш режасини ишлаб чиқиш зарур. Масалан, кичик суммали қарздорликлар бўйича ижро ҳаракатларини тўлиқ автоматлаштириш (робот-ижрочилар ёрдамида) инсон омилини тўлиқ бартараф этиши мумкин.

Хулоса

Хулоса қилиб айтганда, ижро ҳужжатларини мажбурий ижро этиш жараёнини рақамлаштириш Ўзбекистон Республикасида суд-ҳуқуқ тизимини ислоҳ қилишнинг энг муҳим ва самарали йўналишларидан биридир. Рақамли технологияларнинг жорий этилиши ижро ишларини юритиш тезлигини оширди, шаффофликни таъминлади, коррупциявий рискларни камайтирди ва фуқаролар учун қулай шарт-шароитлар яратди. «Электрон ижро варақаси» ва

автоматлаштирилган ахборот тизимларининг фаолияти бу ислохотларнинг тўғри йўналтирилганини исботламоқда.

Бироқ, рақамлаштириш жараёни ҳали якунланмаган. Техник инфратузилмадаги камчиликлар, идоралараро интеграциянинг тўлиқ эмаслиги, ахборот хавфсизлиги хавфлари ва кадрлар малакаси масалалари ҳали ҳам ечимини кутмоқда. Ушбу муаммоларни бартараф этиш учун комплекс ёндашув, яъни ҳуқуқий, техник ва ташкилий чора-тадбирларни биргаликда амалга ошириш зарур.

Хорижий давлатларнинг илғор тажрибасини, хусусан блокчейн ва сунъий интеллект технологияларини миллий тизимга татбиқ этиш келажақда ижро самарадорлигини янада оширишга хизмат қилади. Рақамлаштириш – бу шунчаки техник янгиланиш эмас, балки ҳуқуқий маданиятни юксалтириш, давлат ва жамият ўртасидаги ишончни мустаҳкамлаш воситасидир. Мазкур мақолада ишлаб чиқилган таклифлар амалиётга татбиқ этилган тақдирда, Ўзбекистонда ижро тизими замонавий талабларга тўлиқ жавоб берадиган, тезкор, шаффоф ва адолатли тизимга айланади. Келажақда бу соҳадаги тадқиқотларни давом эттириш, хусусан, рақамли технологияларнинг ижро самарадорлигига таъсирини статистик жиҳатдан чуқурроқ таҳлил қилиш ва янги технологик ечимларни синовдан ўтказиш муҳим аҳамиятга эга.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 5 октябрдаги ПФ-6079-сонли «Рақамли Ўзбекистон – 2030» стратегиясини тасдиқлаш тўғрисида»ги Фармони // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами. – 2020. – № 40. – 102-б.
2. Ражабов Б.Б. Суд-ҳуқуқ тизимини рақамлаштириш: ҳуқуқий асослар ва амалиёт. – Тошкент: «Адолат», 2021. – 245 б.
3. Ҳамидов Ш.Р. Ижро ишларини юритишда электрон ҳужжат айланувининг процессуал масалалари // Ҳуқуқ ва бурч. – 2022. – № 3. – Б. 45-52.
4. Ендеев А.В. Информатизация деятельности службы судебных приставов: российский и зарубежный опыт // Вестник службы судебных приставов. – 2020. – № 2. – С. 15-23.

5. Исаенкова О.В. Инновационные технологии в исполнительном производстве: перспективы использования блокчейна // Журнал российского права. – 2021. – № 5. – С. 88-96.

6. Ўзбекистон Республикасининг 2020 йил 30 сентябрдаги «Ижро ҳужжатлари ва ижро ишларини юритиш тўғрисида»ги Қонуни // Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Палаталарининг Ахборотномаси. – 2020. – № 9. – 450-модда.

7. Адлия вазирлиги ҳузуридаги Судебный приставлар хизматининг 2023 йилги фаолият ҳисоботи [Электрон манба]. – Кириш режими: <https://spiil.uz> (Мурожаат қилинган сана: 10.05.2024).

8. Зайцев И.М. Цифровая трансформация исполнительного производства в странах СНГ: сравнительно-правовой анализ // Право и экономика. – 2022. – № 4. – С. 34-41.

